

Br. I 94 (2. ed.)

NAŠA NAJVEČJA KULTURNA NALOGA

AKADEMIJA
ZNANOSTI IN UMETNOSTI

NARODNA
GALERIJA

1927

IZDALA IN ZALOŽILA NARODNA GALERIJA V LJUBLJANI

NEKAJ KRATKIH PRIPOMB O POMENU, POTREBI IN NALOGAH AKADEMIJE ZNANOSTI V LJUBLJANI.

Prof. dr. Rajko Nahtigal.

V kulturnem razvitku vsakega naroda se znanost na splošno pojavlja najpozneje, je zato vrh kulture in neobhodni znak končne kulturne dozorelosti in resnično kulturnega nivoja kakega naroda. Iz tega pa izvira za vsak narod, ki se povzpne do takega nivoja, kulturna dolžnost, storiti za občno kulturo vsaj to, da znanstveno kolikor mogoče preuči samega sebe, svojo zgodovino in svojo zemljo v vseh ozirih. Tega tujci, pa tudi naši južni bratje ne morejo tako dobro storiti, a pričakovati to od njih, bil bi le dokaz kulturne zaostalosti, nesposobnosti in nesamostojnosti. Razen tega imajo oni sami sličnega dela za se dovolj.

Toda ne le napram splošni kulturi, ampak tudi napram sebi samemu ima vsak narod dolžnost študija predvsem samega sebe in vsega, kar je njegovega; kajti neizogibna potreba je, da se vedno na novo oplaja njegov vedno prenavljajoči se duševni preporod v njega stalnem napredku. Vrhu tega niso brez znanstvenih izsledkov, brez pravega znanja, tudi noben pouk, izobrazba in vzgoja mladine mogoči.

Veda o lastnem narodu v vseh ozirih pa je možna le pri sistematičnem delu v okviru znanstvene organizacije, kakor je to akademija znanosti. Obširnosti in velikosti dela, sredstev za njega izvršbo ne premore noben posameznik, to zmore le skupno organizirano znanstveno delo. Da je pri tem lastni domači jezik najnormalnejše sredstvo in lastno kulturno središče najprimernejši kraj za razpravljanje o samem sebi, o svojem narodu, je umljivo samo po sebi.

Prve naloge ljubljanske akademije znanosti bi se podobno drugim akademijam imele gibati v štirih smereh: v zbiranju gradiva, organiziranju ekspedicij, kritičnih edicijah ter publiciranju dose-

ženih znanstvenih izsledkov. Po naravi predmeta bi imel vsak iz običajnih štirih razredov še svoje posebne naloge.

Filološko-historično-filozofski razred ima zbirati dialektološko, leksikografsko, onomastično, folkloristično, etnografsko, antropološko, arheološko, zgodovinsko, kulturno-zgodovinsko in literarno-historično gradivo, ki je dosedaj, kakršno si bodi, izdano in obravnano še vedno le bolj fragmentarno in slučajno, v starejši dobi tudi nekritično. To različno gradivo se ne more nabirati seveda samo v središču, temveč ga je treba iskati na vsem v poštev prihajajočem ozemlju; dà, treba bo to ali ono iskati celo v inozemstvu v bibliotekah, arhivih in drugod. Tudi nimamo še do dandanes polne gotovosti, da so odkriti že vsi rokopisi ali stari tiski. Razen tega vemo za to in ono, pa nam je nedostopno, kakor n. pr. korespondenca Prešernova z Anastazijem Grünom itd.

Kritične in faksimilirane edicije z obrazložbo čakajo na prvem mestu v okviru celokupnega kodeksa znameniti brižinski spomeniki iz druge polovice X. stol., najstarejši slovanski spomenik z latinskimi črkami in eden izmed najstarejših slovanskih spomenikov sploh. V znanstvene svrhe je prepotrebno kritično izdati vsaj „unica“ naše prve protestantovske književnosti. Potrebujemo tudi znanstveno-kritične izdaje naših najglavnejših pisateljev in pesnikov, n. pr. Prešerna, Vraza i. dr., ter znanstvenih klasikov kakor n. pr. Kopitarja, Popoviča i. dr. K edicijam raznega gradiva spadajo literarno-filološko- in kulturno-historično važne korespondence, iz zgodovinskega gradiva različni dokumenti, listine, urbarji, katastri i. dr.; kulturno-zgodovinsko velezanimive so n. pr. ustanovne listine nekih štipendij na graški univerzi iz prejšnjih stoletij, ki so jih kot neke vrste „zadužbine“ izstavili v obliki obširnih kulturno-zgodovinskih dokumentov naši ljudje za našo mladino itd. Štrekljevi izdaji narodnih pesmi, ki pa še ni izčrpana, mora slediti izdaja drugega folklorističnega materiala v prozi, kakor pravljic in pregovorov. Pleteršnikov slovar nič več ne zadošča. Zameniti ga mora po možnosti popoln historični slovar, v katerem bo zbrano vse slovarno gradivo iz virov, starejše pismenosti, sodobne literature in narečij. Nabiranje dialektološkega

građiva, ki je neobhodno tudi za dovršitev vseobsežne historične gramatike, je drugi cilj izdaja dialektološke karte in razbistritev vprašanja slovenskih plemen in njih naselitve. Kar se v zadnjem oziru že vrši zlasti po neumornem prizadevanju prof. dr. Fr. Ramovša, more posebno šele akademija podpreti in pospešiti v izvršitvi.

Znanstvenih problemov, ki čakajo svoje rešitve, je nepregledna vrsta. Omenim naj le cel kompleks vprašanj vsebujoči študij mednarodno - medsebojnega vpliva kakor zlasti slovensko - nemškega in slovensko-romanskega. Še danes lahko zasledimo predvsem na nemških tleh naše raznarojence poleg prvotnih drugorodcev. Omembe vreden je tudi študij narodne psihologije, njegovega značaja, antropološkega tipa itd. itd.

Z nazadnje omenjenim ima posla tudi juridični razred v zbiranju građiva in študiju narodnega običajnega prava ter narodne pravne zgodovine. Važnost teoretičnega razmotrivanja vsakovrstnih pravnih odnošajev je javnosti brez nadaljnjega umevna.

Naloge prirodoslovno-matematičnega razreda so v antropološko-geografskem oziru med drugim n. pr. preiskovanje domače in tuje naselitve na naši zemlji, v geografsko-fizikalnem pogledu geografsko kartiranje, na povsem prirodoslovnem polju geološko mapiranje ter preučevanje domače flore in faune. Herbarij cele naše zemlje, ki ga je pričel zbirati in izdajati prof. A. Paulin, bi n. pr. mogla dovesti do konca le kaka akademija, ki bi izdala lahko tudi od njega nabrano slovensko rastlinsko imenoslovje. Da more Slovenec tudi na čisto fizikalnem in matematičnem polju v mednarodne svetu uspešno sodelovati, služijo za primer imena znamenitih znanstvenikov te vrste, rodom Slovencev, iz pretekle (n. pr. Vega, Stefan i. dr.) ter sedanje dobe.

Četrtemu, umetnostnemu razredu končno pripada študij naše umetnostne zgodovine in gojitev najvišje sodobne umetnosti v besedi in liku, ki je v največji meri le tam mogoča, kjer je izven potrebe po spekulaciji in iskanju dobička. Brezštevilne stavbe, cerkvene in posvetne, umetnostni spomeniki preteklosti naše dežele, so neopisane in neznane, čeprav so najznačilnejši dokumenti naše kulturne zgo-

dovine; dan za dnem se odkrivajo v naših cerkvah važne slike, ki so priče nekdanje splošne in visoke umetnostne kulture, a po ogromni večini niso niti primerno obdelane niti dostojno publicirane; še nihče se ni lotil in se ni mogel lotiti sistematičnega raziskavanja zgodovine našega kiparstva; umetniški razred bi postavil temelje naši bodoči umetnostni zgodovini, če bi to gradivo zbral ter dobro objavil. Svoj čas so se z veliko vnemo nabirale melodije naših narodnih pesmi in mnogo gradiva je zbranega; čas bi bil, da bi se ta material kritično pregledal, dopolnil in izdal.

O vsem tem bi se dalo, razume se, na podrobno in obširno razpravljati. Da bi tudi drugi, vsak po svojem predmetu, mogli dodati še marsikaj bistveno važnega, ne more biti dvoma. Tu je podano le nekaj najglavnejših misli v najkrajšem obrisu, toda vsekako dovolj, da je razvidno iz njega, kolike važne, potrebne in velike naloge bi imela izpolniti ljubljanska akademija znanosti, nedvomno pa vsaj tolike, da je umljiv ne le klic po njej, ampak dokazana tudi dolžnost in neodložna potreba njene ustanovitve, ako hoče slovenski narod kot visoko kulturen del širšega južnoslovanskega naroda zadostiti svojemu kulturnemu dolgu in pokazati ne le svojo kulturno dozo-relost, temveč sploh vrednost eksistence v okviru bratstva s Srbi in in. Hrvati.

Dosedanja razcepljenost na „Znanstveno društvo za humanistične vede“, društvo „Pravnik“ z edicijo „Zbornika juridične fakultete“, geografsko in razna prirodoslovna društva, „Slovensko Matico“ ter „Umetnostno-zgodovinsko društvo“ poleg „Narodne galerije“, ni niti s stališča potrebne koncentracije duševnih sil, niti z ekonomskega vidika razveseljiv pojav, pač pa dobra stvarna podlaga in logični predpogoj k ustanovitvi uspešno delujočega skupnega znanstvenega središča in žarišča, ki bo šele Ljubljano in Slovence pridružilo kot enakovrednega člana svojima bratoma in drugim kulturnim središčem.¹

---

¹ Primerjaj h gornjim izvajanjem še Oznanilo „Časopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino“, ki ga je napisal isti pisec ter pravila „Znanstvenega društva za humanistične vede“ i. pod.